

*BĂTĂLIA
PENTRU ARDEAL*

Ediție îngrijită de:

Sanda Pop, Nicolae C. Nicolescu

Editura Vivaldi
București, 2017

CUPRINS

PREFAȚĂ de Acad. Prof. dr. Ioan-Aurel Pop.....	7
Cuvântare ținută la Radio-București în ziua de 1 septembrie 1940.....	13
I. POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI.....	19
II.NEGOCIERI PRELIMINARE CU UNGARIA.....	41
III.CONFERINȚA DE LA TURNU SEVERIN.....	106
IV.ARBITRAJUL DE LA VIENA.....	172
V.URMĂRILE ARBITRAJULUI DE LA VIENA.....	230
VI.PACEA	242
POSTFAȚĂ de Sanda Pop și Nicolae C. Nicolescu	255
ANEXE	303

CAPITOLUL I

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Orientarea constantă a României

România a avut cu începere din 1919 până în vara anului 1940, indiferent de guvernele care s-au succedat, o atitudine rectilinie, caracterizată mai ales prin încadrarea sinceră și fără rezerve în politica de pace a Societății Națiunilor¹. Această politică s-a concretizat prin păstrarea și cultivarea legăturilor de alianță formală sau virtuală cu marile puteri din Apus, cu statele din Mica înțelegere² (Iugoslavia și Cehoslovacia), cu statele din înțelegerea Balcanică³ (Iugoslavia, Grecia și Turcia) și cu Polonia. Politica României s-a manifestat fără șovăire pentru menținerea statutului teritorial creat în 1918, îndeplinind cu lealitate obligațiile sale de prietenă și aliată, uneori chiar cu

¹ Organizație internațională, înființată oficial la 10 ianuarie 1920, cu sediul la Geneva, în urma Conferinței de Pace de la Paris (1919). Membri fondatori: 44 de state, între care și România. Potrivit statutului, avea drept scop dezvoltarea colaborării între popoare, garantarea păcii și securității internaționale.

² Organizație de securitate regională, constituită în anii 1920-1921, prin semnarea de convenții bilaterale între România, Iugoslavia și Cehoslovacia. Avea drept scop menținerea și apărarea statu-quo-ului teritorial, stabilit prin tratatele încheiate în urma Primului Război Mondial. Este cunoscută și sub numele de Mica Antantă. Și-a încetat activitatea în 1938.

³ Alianță regională de securitate și cooperare, constituită în februarie 1934, cu participarea României, Iugoslaviei, Greciei și Turciei, cu sediul la Atena. Avea drept scop menținerea statu-quo-ului teritorial în Balcani, statornicit după Primul Război Mondial.

riscuri serioase pentru securitatea și viitorul său.

Când împrejurări independente de voința sa au constrâns-o să încheie acordul economic din 23 martie 1939 cu Germania (Convenția Wohlthat)⁴, care ar fi putut crea prin amploarea ei impresia unei schimbări de orientare politică, România s-a grăbit să semneze la 11 mai 1939 o convenție similară⁵, de egală amploare, cu Marea Britanie, chiar cu prețul unor reale și însemnate sacrificii de ordin material din partea sa.

Pentru păstrarea orientării sale constante în politica externă, România a solicitat și obținut la 13 aprilie 1940 garanțiile unilaterale franco-britanice⁶ pe care guvernul român, prin declarația președintelui de consiliu Armand Călinescu⁷, le-a acceptat a doua zi cu satisfacție și recunoștință. Aceste garanții ne-au cauzat multe neajunsuri în relațiile noastre cu Germania și ne-au fost aspru reproșate în situații grele pentru România.

Chiar și după comunicarea solemnă din 28 mai 1940, remisă ministrului german. Fabricius⁸, când sub presiunea prăbușirii frontului anglo-francez din Apus am făcut un început de adaptare la noua situație amenințătoare pentru noi, a doua zi am semnat Convenția Venger pentru distrugerea regiunii petrolifere în caz de agresiune germană, convenție capturată

⁴ Guvernul Armand Călinescu, în speranța evitării ocupării teritoriului țării de către trupele germane, a consimțit să semneze, în martie 1939, „Tratatul asupra promovării raporturilor economice dintre Regatul României și Reichul german”, care de fapt a deschis calea subordonării economiei românești intereselor Germaniei.

⁵ Din punct de vedere economic, acordul româno-englez prevedea, între altele, dezvoltarea schimbului de mărfuri, crearea de organizații comerciale engleze în România, înființarea de zone libere în porturile românești, iar sub raport politic, se încerca o contracarare a penetrației germane în economia României și de întărire a garanțiilor anglo-franceze privind frontierele țării.

⁶ Sunt expresia încercării realizării unei politici de echilibru a guvernului român, în condițiile intensificării presiunilor politice și militare ale Puterilor Axei. România renunță la garanțiile anglo-franceze la 1 iulie 1940.

⁷ Fruntaș al Partidului Național-Țărănesc. Prim-ministru (martie-septembrie). Promotor al unei politici externe de apropiere față de Marea Britanie și Franța. Asasinat de legionari (21 septembrie 1939).

⁸ Wilhelm Fabricius, diplomat, ministrul Germaniei la București (1936-1941).

de armatele germane în timpul campaniei din Franța. Acestei convenții i s-a opus scrisoarea⁹ lui Adolf Hitler către Rege iar vizita primului ministru Ion Gigurtu¹⁰ la Berchtesgaden, era ca o dovadă peremptorie a dușmăniei consecvente a României față de Germania.

Misiunea ministrului român Grigore Gafencu¹¹, numit la Moscova după cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, a constat în normalizarea și adâncirea raporturilor României cu Uniunea Sovietică, dar ministrul Grigore Gafencu, pe lângă această misiune publică și oficială, a mers mai departe, cultivând legături strânse cu ministrul iugoslav Gavrilovici, un cunoscut anti-german, și prin Gavrilovici cu sir Stafford Cripps, ambasadorul Marii Britanii, susținând față de acesta vremelnicia noii orientări a României. Aceasta demonstrează cu prisosință hotărârea fermă a României de a nu se pleca definitiv în fața constrângerii pe care o exercitau asupra voinței sale evenimentele în curs de desfășurare momentană. Atitudinea ministrului român Grigore Gafencu a fost imputată României de von Ribbentrop¹² și contele Ciano¹³, în zilele tragice de la Viena (29-30 august 1940) ca un act neamical al suveranului și al României față de Germania, nu fără temeii, după cum se confirma prin raportul ministrului Gafencu din 26 august 1940, în care opiniile ambasadorului britanic îl obsedează pe ministrul României, precum și prin telegrama primită în acea vreme de Grigore Gafencu de la Londra cu următorul text: „Vous serez reçu en audience ici. Télégraphiez. Signé Tillea.”

Explicațiile și protestele de circumstanță ale ministrului român

⁹ În această scrisoare se cerea, pe un ton ultimativ, acceptarea de către guvernul român a unor concesiuni teritoriale în favoarea Ungariei și Bulgariei.

¹⁰ Guvernul prezidat de I. Gigurtu (iulie-septembrie 1940), cunoscut pentru sentimentele sale progermane, încearcă să se adapteze noii situații, în sensul promovării unei politici de integrare a României în sistemul creat de Axa Berlin-Roma.

¹¹ Fruntaș al Partidului Național Țărănesc, ministru de externe (1938-1940) în guvernele prezidate succesiv de Armand Călinescu, Constantin Argetoianu și Gheorghe Tătărescu. Susținător și apărător fervent al integrității teritoriale a României.

¹² Diplomat și om politic german, ministru de Externe (1938-1945). Judecat, condamnat la moarte și executat.

¹³ Diplomat și om politic italian, ginerele lui Mussolini. Ministru de externe (1936-1943). Intrat în controverse cu Mussolini, a fost executat din ordinul acestuia.

din 8 septembrie 1940, nu pot fi socotite concludente.

Respect p...
 Politica externă a României nu a suferit până în vara anului 1940 nicio deviere de la această linie tradițională, nici chiar sub guvernul, de altfel de scurtă durată, prezidat de Octavian Goga¹⁴. În adevăr, guvernul Goga, la 4 ianuarie 1938, prin declarația oficială a ministrului Afacerilor Străine, Istrate Micescu, s-a angajat clar și categoric: „România va urmări așa precum am arătat-o în momentul instalării mele la Ministerul Afacerilor Străine, o politică credincioasă alianțelor sale întinzând în același timp mâna, în chip leal, tuturor statelor cu care ea are legături.

Urmărind dezlegarea problemelor sale de politică internă, guvernul român rămâne credincios tratatelor care îl leagă de Franța, de Polonia, de Mica înțelegere, de înțelegerea Balcanică, fiind adânc devotat ideii de pace pe care este hotărât să o slujească cu tărie și statornicie.”

Gh. Tătărescu¹⁵, care a prezidat guvernul român până la 4 iulie 1940, caracterizează în lucrarea sa “Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord”, orientarea politicii externe a României din 1919 până în 1940 astfel: “Politica aceasta nu a fost politica unui om, nici politica unui singur guvern. Politica noastră externă a fost politică națională.”

Grigore Gafencu¹⁶, ministru al Afacerilor Străine până la 30 mai 1940 în guvernele prezidate în mod succesiv de Armand Călinescu, C. Argetoianu și Gh. Tătărescu, arăta că și în consiliul ținut de rege în ziua de 19 aprilie 1940 s-a hotărât ferm: “Rezistența armată împotriva unei agresiuni, fie germană fie sovietică”, Regele Carol al II-lea s-a pronunțat numai în consiliul ținut la 29 mai 1940¹⁷, sub constrângerea prăbușirii frontului din Apus și cu regret, pentru o apropiere de Germania.

¹⁴ Fruntaș al Partidului Național-Creștin. Prim-ministru (1937- 1938).

¹⁵ Fruntaș al Partidului Național-Liberal și lider al grupării „tinerilor liberali”. Prim-ministru (1934- 1937, 1939- 1940).

¹⁶ Grigore Gafencu, *Préliminaires de la guerre à l'Est*. De l'accord de Moscou (21 aout 1939) aux hostilités en Russie (22 juin 1941). Fribourg, Éditions Egloff, 1944, p. 329.

¹⁷ Consiliul de Coroană hotărăște ca România să renunțe la politica de neutralitate și să se orienteze spre Germania.

Mai mult însă decât faptele și dovezile arătate în cele ce preced, mai presus de mărturisirile și constatările făcute de unii oameni politici români, trebuie să tragă în cum-pănă părerile și concluziile unui publicist englez de elită și de mare autoritate, cum este R. W. Seton-Watson¹⁸, care afirma: „Chiar și în cel mai superficial examen al politicii sale externe, trebuie să se pună în mod cinstit anumite fapte la creditul său (al regelui, nota autorului). Este adevărat că, în parte pentru motive personale, a comis grava eroare de a demite pe Titulescu¹⁹, omul care avea ambiția înțeleaptă de a ajunge la o înțelegere cu Moscova²⁰, și care plănuse chiar un proiect în acest sens cu Dl. Litvinov²¹. Însă, în alte privințe, el însuși și diferiții săi sftnici de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine au continuat politica față de Societatea Națiunilor, față de aliații apuseni și față de Mica înțelegere și înțelegerea Balcanică, chiar atunci când nu se putea spune același lucru despre aliații săi mari și mici. El era dispus să dea garanțiile necesare ca temei al „securității”, atunci când puterile apusene nu erau dispuse să o facă. El era gata să se alăture Poloniei, atunci când Pitsudsky²² insista pe lângă

¹⁸ R. W. Seton-Watson, istoric britanic (1879 -1981), cetățean de onoare al Clujului, Doctor Honoris Causa al Universității din Cluj. Studii și lucrări consacrate Europei centrale și de est, între care și unor momente importante din istoria românilor, cu precădere asupra celor din Transilvania („Roumania and the Great War”, „A History of the Roumanians”).

¹⁹ Ministru de Externe (1927- 1928; 1932- 1936). Înlăturat din Guvern (31 august 1936), în condițiile unei campanii susținute de unii fruntași politici și de unele organizații politice de extremă dreapta sau de dreapta, cu concursul direct al Puterilor Axei care vizau schimbarea orientării politicii externe a României și penetrarea politică și economică în Europa centrală și de sud-est.

²⁰ Pe linia politicii realiste promovate de strălucitul diplomat român, Nicolae Titulescu, urmărind apărarea independenței și suveranității naționale, după 1934 relațiile româno-sovietice cunosc o oarecare ameliorare: reluarea relațiilor diplomatice (9 iunie 1934), semnarea protocolului Titulescu-Litvinov de la Montreux (21 iulie 1936), care cuprindea principalele prevederi ale proiectului unui pact de asistență mutuală, pe baza respectării reciproce a suveranității, independenței și integrității teritoriale.

²¹ Diplomat sovietic, comisar al poporului pentru Afacerile Externe (1930- 1939) al U.R.S.S.

²² Mareșal polonez, șef al statului (1918- 1922); a instaurat, în 1926, o dictatură militară, cunoscută sub numele de „Sanacja”.

Franța ca aceasta să întărească demilitarizarea României în 1934, ca și Pilsudsky, a refuzat să treacă în cealaltă extremitate, încheind un tratat cu Germania. El a acceptat planul lui Barthou pentru un pact răsăritean, care a fost sabotat de către Germania. El a adoptat sancțiunile în aventura etiopiană a Italiei, în timp ce Ungaria vota contra sancțiunilor. Atitudinea sa față de Mica înțelegere și față de înțelegerea Balcanică a fost pe deplin loială, cu totul deosebită de aceea a lui Stojadinović²³ și a prințului Paul, care s-au înțeles cu Bulgaria și Italia în 1937, fără a-și îndeplini obligația de a notifica aliaților lor aceste înțelegeri. Regele a înțeles pe deplin consecințele politicii austriece a lui Hitler și aceasta, într-un timp când oamenii de stat britanici erau cuprinși de orbire și când Iugoslavia se deroba. În timpul crizei cehe din 1938, el a fost pentru o acțiune comună din partea Micii înțelegeri, însă a întâmpinat refuzul lui Stojadinović. A încercat să împiedice pe colonelul Beck²⁴ de a lovi Cehoslovacia cu pumnalul pe la spate în chestiunea Teschen [Tešin]²⁵ și a declinat în mod hotărât oferta lui Beck, privitoare la o parte din teritoriul Ruteniei. Când Hitler a izbutit să ocupe Boemia și să creeze un stat slovac fantomă, nu a fost vina lui Carol dacă Polonia a refuzat din nou de a coopera în această chestiune vitală pentru ea, și aceasta din cauză că Polonia era prea orbită spre a-și da seama.

* * *

Ceea ce era constant în acțiunea regelui Carol II era credința sa patetică în Marea Britanie și dorința sa de a fi admis în intimitatea rudelor sale de la Curtea Angliei.

²³ Prim-ministru și ministru de externe (1935 -1939) al Iugoslaviei.

²⁴ Colonel, ministru de externe (1932-1939) al Poloniei.

²⁵ În condițiile dezmembrării Cehoslovaciei, trupele polone ocupă, la începutul lunii octombrie 1938, regiunea râului Olše (Tešin) din Cehoslovacia.